

5. Matveieva N. O. (2020). Innovatsiini metody navchannia molodshykh shkolariv z OOP. Innovatsii v pochatkovii osviti: problemy, perspektyvy, vidpovidy na vyklyky sohodennia: materialy 3 Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. [Innovative methods of teaching junior students with PLO. Innovations in primary education: problems, prospects, answers to the challenges of today : materials of the 3rd All-Ukrainian scientific-practical conference], 4–5.03.2020. Poltava. S. 38–41 [in Ukrainian].
6. Pro vnesennia zmin do Polozhennia pro zaklad doshkilnoi osvity : postanova Kabinetu Ministriv vid 27.01.2021 r. № 86. [On Amendments to the Regulations on Preschool Education Institutions : Resolution of the Cabinet of Ministers of January 27, 2021. № 86]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian] (data zvernennia: 12.12.2021).
7. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145–VIII (2017.) Holos Ukrainy [On education: Law of Ukraine of 05.09.2017 № 2145–VIII. Voice of Ukraine]. № 178–179. S. 10–22 [in Ukrainian].
8. Statystychni dani. Ministerstvo osvity i nauky krainy. [Statistics. Ministry of Education and Science of the country]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statystichni-dani> [in Ukrainian] (data zvernennia: 12.12.2021).

Matveieva N. O., Matishak M. V. Development of preschool inclusive education in Ukraine: fundamental basements

The article emphasizes the need to develop inclusive education as a model of social order; the legal support of inclusive education in Ukraine is analyzed; emphasis is placed on scientific research. The content and directions of implementation of inclusive education in the preschool field are established, system-complex, personality-oriented and competence-based approaches to education and upbringing of preschool children with developmental disabilities are singled out; the main tasks at the present stage are highlighted. Attention is paid to priority areas, ideas of inclusive education; statistical data on the implementation of the state policy of Ukraine on the way to its development are revealed.

The functional and semantic characteristics of the professional activity of the educator of the preschool institution on the implementation of inclusive education and upbringing of preschoolers have been updated; its main directions; the requirements for the adaptation and modification of the educational process of preschool education institutions to the individual capabilities, needs, abilities of preschoolers with developmental disabilities are determined.

It is established that the organizational and pedagogical abilities of the teacher, his skills and abilities to implement the tasks in practice, the formed inclusive competence allow to organize a smooth educational environment in which all students will successfully develop without exception.

Emphasis is placed on the peculiarities of the development of preschool children, the specifics of the implementation of educational influence, the direction of pedagogical action. Attention is drawn to the need to improve the professional level of teachers-practitioners in the implementation of the tasks. The basic principles of inclusive education, forms of work with preschool children with different nosology are established; the most effective inclusive practices in preschool institutions are revealed.

Key words: pedagogical skills, professionalism, inclusive education, Basic component, standards, educational programs, regulatory support.

УДК 376-056.262:37.091.33

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.84.1.26>

Мельник В. І., Гребенюк Т. М.

КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

У статті проаналізовано наукові дослідження тифлопсихології та тифлопедагогіки, що стосуються питань корекційної спрямованості освітнього процесу у спеціальних закладах та закладах з інклюзивною формою навчання. Установлено фундаментальні дослідження щодо корекції та компенсації порушеного зору. Визначені принципи корекційної роботи (індивідуального та диференційованого підходів; єдності педагога і дитини; поєднання педагогічного та лікувального впливів). Звертається увага на те, що на сучасному етапі в тифлопедагогіці розробляються два основні напрями вирішення проблеми надання корекційної допомоги учням із порушеннями зору – корекційний вплив здійснюється безпосередньо у процесі навчання під час вивчення навчальних предметів інваріантної складової частини навчального плану та включення у практику роботи спеціальних та інклюзивних закладів освіти корекційних занять (варіативна складова частина типового навчального плану). Визначено основні завдання корекційної роботи на основних уроках (української мови та літературного читання, математики, природознавства); вказано на необхідність реалізації корекційних завдань (в основному корекція вторинних відхилень у формуванні особистості) її у процесі виховної роботи. Проаналізовано типові освітні програми початкової освіти та загальної середньої освіти II ступеня для дітей з особливими освітніми потребами, визначено в них корекційний складник. На основі аналізу науково-методичної літератури із проблеми дослідження зроблено висновки, що проблема надання корекційної допомоги учням із порушеннями зору досить широко представлена в наукових працях, але в основному всі вони стосувалися організації та проведення корекційної роботи з дітьми, які відвідують спеціальні заклади освіти для дітей із порушеннями зору, де є відповідні фахівці та матеріально-технічна база. Залишається поза увагою науковців питання щодо механізмів урегулювання та надання якісних корекційних послуг дітям із порушеннями зору, які не відвідують спеціальні заклади освіти. Подальше дослідження спрямоване на визначення організаційно-педагогічних умов надання корекційної допомоги учням із порушеннями зору в умовах інклюзивного навчання.

Ключові слова: учні з порушеннями зору, корекція, компенсація, корекційна спрямованість, принципи корекційної роботи, корекція сприймання, корекційні заняття, спеціальні школи, інклюзивне навчання.

Важливим завданням реформування системи освіти в Україні на всіх її рівнях (дошкільна, загальна середня освіта та вища освіта) є створення умов з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей та потенційних можливостей кожного здобувача освіти. Серед умов, що висувуються до організації процесу навчання осіб із порушеннями зору, особливого значення набуває надання корекційно-розвивальних послуг. Адже для успішного розвитку та соціалізації необхідна спеціально організована корекційно-педагогічна робота, яка має супроводжувати весь освітній процес, як у спеціальних, так і в інклюзивних закладах освіти, де навчаються діти з порушеннями зору (Л. І. Вавіна, Т. М. Дегтяренко, В. П. Єрмаков, О. Г. Литвак, І. С. Моргуліс, Т. П. Свиридюк, В. М. Синьов, Є. П. Синьова, Л. І. Солнцева, С. В. Федоренко й інші).

Корекційна спрямованість процесу навчання дітей із порушеннями зору зумовлена своєрідністю розвитку в разі зорової деградації, що передбачає виділення первинного порушення (зорового аналізатора) та виникнення вторинних відхилень у розвитку, пов'язаних з ослабленням пізнавальних процесів, змінами у фізичному розвитку, зокрема й рухових функцій, труднощами просторового орієнтування й опанування соціального досвіду. Головними об'єктами спрямування корекційно-педагогічних впливів мають бути компоненти особистості: її пізнавальні й емоційно-вольові процеси, фізичний розвиток, спрямованість, активність тощо. Корекційна робота здійснюється завдяки використанню компенсаторних можливостей, чим краще будуть використовуватись ці можливості, тим ефективніше буде протікати процес розвитку (О. Г. Литвак, І. С. Моргуліс, Т. П. Свиридюк, Л. І. Солнцева, Є. П. Синьова, С. В. Федоренко й інші).

Нагепер науковцями визначені напрями корекційної роботи з учнями, які мають порушення зору (І. С. Моргуліс [6], Т. П. Свиридюк [10]); розроблені корекційні програми та відповідні методичні рекомендації. Але варто констатувати, що всі ці дослідження стосувалися організації та проведення корекційної роботи з дітьми, які відвідують спеціальні школи для дітей із порушеннями зору, де є відповідні фахівці та матеріально-технічна база. Сьогодні, у період активного впровадження інклюзивного навчання, поза увагою науковців залишається питання щодо механізмів урегулювання та надання якісних корекційних послуг дітям із порушеннями зору, які не відвідують спеціальні заклади освіти.

У науковій спадщині тифлопсихології та тифлопедагогіки знаходимо чимало наукових досліджень, присвячених проблемам корекції та корекційній роботі зокрема. Так, основний принцип корекційної спрямованості процесу навчання осіб із порушеннями зору був визначений І. С. Моргулісом; основні напрями корекційної роботи обґрунтовані в наукових працях І. С. Моргуліса та Т. П. Свиридюк; планування та методика проведення різних типів корекційних занять представлені в роботах В. О. Бутенко, І. М. Гудим, Т. М. Дегтяренко, Л. І. Плаксіної, Т. П. Свиридюк, В. М. Ремажевської, В. О. Феоктистової та інших; організації та реалізації корекційної роботи на загальноосвітніх уроках присвячені праці Л. І. Вавіної, Т. М. Гребенюк, М. І. Земцової, В. В. Купрас, І. С. Моргуліса, О. М. Паламар, М. Поліковські, Л. І. Солнцевої, С. В. Федоренко, І. П. Чигринова й інших; окремі теоретичні аспекти корекційної спрямованості освітнього процесу в закладах освіти для дітей із порушеннями зору знаходимо в дослідженнях А. В. Дашковської, Т. М. Костенко, Л. О. Куненко, І. О. Сасіної, Г. П. Серпутько, Є. П. Синьової, Н. О. Рахуби, Ю. В. Тімакової, О. М. Федорової, Л. І. Чопик та інших.

Мета статті – висвітлення теоретично-методологічних засад надання корекційної допомоги дітям із порушеннями зору в умовах спеціальної й інклюзивної освіти.

Корекція є специфічним і важливим завданням у роботі з дітьми, які мають порушення зору. Від якості здійснення корекційної роботи залежить успішність розвитку компенсаторних процесів у психічному розвитку особистості з порушеннями зору.

Компенсація порушених функцій – це складний процес перебудови функцій організму в разі порушень або відсутності будь-яких функцій. За наявності різних порушень чи цілковитої втрати зору для свого повноцінного розвитку дитина має формувати компенсаторні навички, що дає їй змогу використовувати збережені аналізатори в пізнанні навколишньої дійсності, збагаченні чуттєвого досвіду, успішній соціалізації [11].

За ґрунтовними дослідженнями М. І. Земцової [3] та Л. І. Солнцевої [5], які вивчали проблему компенсації порушеного зору, процес компенсації проходить декілька стадій. Кожна з них має своє структуру, завдання та певні психічні новоутворення, які забезпечують дитині просування в розвитку. Перехід від однієї стадії компенсації до іншої пов'язаний зі зміною провідного виду діяльності й обумовлений розвитком психічних та пізнавальних процесів.

Компенсація зорової недостатності не є простим заміщенням одних функцій іншими, а є створенням на кожному етапі розвитку дитини нових складних систем зв'язків і відносин сенсорно-моторних розумових структур, що дозволяють сприймати інформацію, яка надходить із зовнішнього світу, і використовувати її для найбільш адекватного його віддзеркалення та побудови поведінки відповідно до умов життя і діяльності (М. І. Земцова, О. Г. Литвак, І. С. Моргуліс).

І. С. Моргуліс узагальнив основні положення, які визначають суть загальнодефектологічного принципу корекційної спрямованості у спеціальній школі та визначив таке:

– для компенсації та корекції вторинних відхилень у розвитку дітей із порушеннями зору необхідно створити спеціальні умови з урахуванням вікових, типологічних та індивідуальних особливостей їхнього психічного та фізичного розвитку;

– важливою умовою розвитку компенсаторних процесів та запобігання виникненню вторинних відхилень у розвитку є раннє включення дитини з порушеннями зору в систему корекційно-педагогічної допомоги;

- збережені органи відчуття та пізнавальні можливості дітей із порушеннями зору мають становити основу компенсаторно-корекційної спрямованості навчання;
- залучення учнів до предметно-практичної діяльності, яка спирається на активну та свідому діяльність дитини із предметами навколишнього світу, створює найкращі умови для компенсаторно-корекційного ефекту;
- навчально-пізнавальна діяльність учнів із порушеннями зору потребує посиленого педагогічного керівництва [6].

На основі загальних та специфічних закономірностей розвитку дітей із порушеннями зору Л. І. Плаксіною [8] були визначені принципи корекційної роботи: диференційованого підходу, що передбачає врахування стану зорових функцій, ступінь вираженості зорового порушення й особливості пізнавального розвитку; принцип єдності педагога і дитини, для реалізації якого автор базовим вважає детальне вивчення особливостей розвитку дитини (психічні можливості, інтереси, яким видам діяльності віддає перевагу тощо) та їх урахування в подальшій корекційній роботі. В умовах сьогодення, а саме діяльності поряд із спеціальними закладами освіти для дітей із порушеннями зору інклюзивних, особливої уваги потребує реалізація ще одного виділеного Л. І. Плаксіною принципу корекційної роботи – поєднання педагогічного та лікувального впливів [8]. Даний принцип, на наш погляд, варто вважати специфічним принципом корекційної роботи саме спеціального закладу освіти, адже його реалізація дозволяє отримувати дітям із порушеннями зору якісні лікувальні послуги за місцем навчання, адже спеціальні заклади освіти оснащені спеціальним апаратним обладнанням для корекції зору та мають у штаті відповідних фахівців.

На сучасному етапі в тифлопедагогіці (Є. П. Синьова та С. В. Федоренко) розробляються два основні напрями вирішення проблеми надання корекційної допомоги учням із порушеннями зору [12]. Перший полягає в тому, що спеціальний, корекційний вплив здійснюється безпосередньо у процесі навчання, тобто під час вивчення навчальних предметів інваріантної складової частини типового навчального плану. Кожен навчальний предмет повинен містити і містить корекційний матеріал. Другий аспект – це включення у практику роботи спеціальних корекційних занять (варіативна складової частини типового навчального плану), як-от орієнтування у просторі, розвиток мовлення, корекція розвитку (пізнавальної й емоційно-вольової сфери), соціально-побутове орієнтування, лікувальна фізкультура, ритміка.

На уроках, що входять до інваріантної складової частини типового навчального плану, корекція може здійснюватися у трьох напрямках: корекція психічного розвитку (подолання чи послаблення недоліків сприймання, уявлення, запам'ятовування, пам'яті, мислення, мовлення тощо); корекція фізичного розвитку (подолання чи послаблення порушень рухової сфери (координація рухів), розвиток навичок просторового орієнтування тощо) та корекція функцій зору (розвиток гостроти зору, поля зору, окоорухової, простежувальної функції, бінокулярного зору, розрізнення кольорів тощо) [4, с. 145].

Основні завдання та можливості реалізації корекційної роботи, спрямованої на запобігання вторинним відхиленням у розвитку учнів із порушеннями зору під час уроків та подолання таких, ґрунтовно представлені в сучасних науково-методичних публікаціях.

Так, наприклад, серед основних завдань корекційної роботи на уроках української мови та літературного читання (за Л. І. Вавіною, Т. М. Гребенюк, В. В. Купрас, Г. В. Нікуліною, О. М. Паламар, С. В. Федоренко, Т. П. Свиридюк, Г. П. Серпутько, І. П. Чигриною й іншими) варто виділити такі: розвиток пізнавальної активності та збережених аналізаторів (дотикового, зорового, слухового тощо сприймання); формування вміння користуватися залишковим зором, використовувати збережені аналізатори; розвиток психічних функцій та способів розумової діяльності; формування елементарних прийомів аналізуючого спостереження, соціального та наочно-практичного досвіду; збагачення і конкретизація знань і уявлень про навколишній світ; збагачення словникового запасу учнів, чуттєвого досвіду дітей як основи для складання особистих висловлювань; розвиток адекватних емоційних реакцій на події, які відбуваються у творі; розвиток та коригування мімічних рухів обличчя, жести, просторових уявлень тощо.

Окрім того, що уроки української мови та літературного читання мають значний потенціал для реалізації корекційних завдань, варто також урахувати і той факт, що і саме мовлення виконує компенсаторну функцію в умовах порушеного зору (О. Г. Литвак, І. С. Моргуліс, Л. І. Солнцева), оскільки є засобом пізнання навколишньої дійсності: мова направляє процес сприймання, уточнює наявні уявлення, а також формує уявлення про недоступні для безпосереднього сприймання незрячими й учнями зі зниженим зором предмети та явища навколишньої дійсності.

Зважаючи на компенсаторну функцію мовлення в умовах порушеного зору, не варто забувати і про те, що мовлення осіб із порушеннями зору, хоч і розвивається за загальними закономірностями (Л. С. Виготський), але все таки має свої особливості, які проявляються в динаміці розвитку і накопиченні мовленнєвих засобів і виразних рухів; обмеженості активності словникового запасу; наявності вербалізмів (невідповідності між словом та його образом); обмежені можливості контролю за вербальними та невербальними засобами спілкування тощо (І. М. Гудим, В. З. Денісікіна, О. Г. Литвак, Г. В. Нікуліна й інші). Тобто мовлення осіб із порушеннями зору також потребує корекційних впливів.

Корекційній спрямованості уроків математики в тифлопедагогіці присвячені праці Н. Б. Коваленко, Р. Ф. Малих, О. М. Паламар, В. В. Скрипченко й інших. За О. М. Паламар, об'єктами корекції на уроках

математики є: перцептивна та пізнавальна активність; сенсорні дії обстежувального характеру; розумовий розвиток; розвиток мовлення; розвиток пам'яті та корекція особистості з порушеннями зору [7].

Великого значення у процесі освіти учнів із порушеннями зору набувають уроки трудового навчання. За дослідженнями І. С. Моргуліса, Т. П. Свиридюк, В. М. Ремажевської, С. В. Федоренко й інших, включення дітей із порушеннями зору в різноманітні трудові операції та процеси є дієвим засобом корекції, компенсації та подолання відхилень у їхньому розвитку. Адже організація трудових дій та процесів побудована таким чином, що це сприяє не лише загальному розвитку особистості, як розумовому, так і фізичному, але і розвитку та корекції збережених функцій організму (залишковий зір, дотик, слух тощо), розвитку мислення та мовлення, просторових уявлень та просторового орієнтування, предметно-практичних дій тощо. Дотримання фізіологічно обґрунтованих норм фізичного навантаження у процесі практичної діяльності сприяє загальному розвитку організму, удосконаленню координованості рухів та інших сенсомоторних якостей. Широкі можливості розкриває трудове навчання і виховання для розвитку творчих здібностей дітей із порушеннями зору. Серед основних корекційних завдань, які вирішуються на уроках трудового навчання, варто виділити такі: розвиток і корекція зорового сприймання і збережених аналізаторів, опанування раціональних прийомів використання зору, слуху, дотику, кінестезії під час виконання різних трудових дій; конкретизація понять про види, об'єкти і знаряддя праці, розвиток наочно-практичного мислення; формування навичок орієнтування й виконання рухових дій під зоровим контролем (з урахуванням функціональних можливостей органу зору) та без зорового контролю [4; 11; 12 та ін.].

Під час проведення аналізу основних корекційних завдань уроків варто відмітити, що в їхній основі лежить саме корекція сприймання в учнів із порушеннями зору. Саме це і буде основним корекційним завданням і уроків природознавства. Загалом, варто виділити два напрями роботи з корекції сприймання в учнів із порушеннями зору: розвиток елементарних функцій сенсорних систем (зокрема, зорової і дотикової) і активізація інших психічних процесів, які включені до процесу сприймання, зокрема мовлення, мислення та пам'яті. Як зазначає у своїх працях О. М. Паламар, об'єктами корекційно-компенсаторної роботи є такі особливості сприймання, як: зниження здатності до розпізнання зовнішніх і внутрішніх ознак в їх взаємозв'язку; невміння використовувати виділені ознаки з метою розпізнання предметів; знижений рівень наочно-образного мислення; збідненість предметних уявлень; знижена орієнтувальна активність [7, с. 7].

Зважаючи на необхідність розвитку та корекцію сприймання у школярів із порушеннями зору, варто згадати про виділений І. С. Моргулісом [6] принцип корекційної спрямованості в сенсорному вихованні, під впливом якого відбувається накопичення їхнього чуттєвого досвіду, що веде до розвитку самостійності та більш упевненої поведінки як у предметному, так і в соціальному оточенні. Цей принцип є одним з основних у системі корекції. Специфіка його реалізації полягає у створенні умов для накопичення чуттєвого досвіду; вербалізації вилученої про предмет інформації; використанні системи сенсорних еталонів, як основи для аналізуючого сприймання. Хоча сенсорний розвиток у нормі завершується в дошкільний період життя дитини (О. В. Запорожець), для дітей із порушеннями зору він не втрачає своєї актуальності і в молодшому шкільному віці. Серед основних завдань сенсорного розвитку варто виділити такі: розвиток зорового та дотикового сприймання; розвиток слухового сприймання; формування сенсорних еталонів (розрізнення предметів за кольором, формою та величиною); розвиток просторових умінь та навичок; аналізуючого спостереження [2]. Сенсорна корекція є одним із напрямів корекційної роботи (поряд із корекцією предметно-практичної діяльності, корекцією мовлення та корекцією особистості), що були виділені Т. П. Свиридюк [10]. Корекція сенсорного розвитку передбачає вміння вилучати інформацію про предмет за допомогою системи сенсорних еталонів.

Використання технічних засобів навчання та наочності, що відповідає офтальмо-гігієнічним нормам, також має велике значення у процесі здійснення корекційної роботи (М. І. Земцова, С. В. Федоренко, Л. І. Солнцева й інші). До того ж управління розвитком навчально-пізнавальної діяльності має специфічний поетапний характер, який передбачає певну послідовність введення учнів у взаємодію з навчальним матеріалом (М. І. Земцова). Перший етап полягає в підготовці дітей із порушеннями зору до вихідної пізнавальної позиції (активізація чуттєвого досвіду, знань, визначення мети і завдань майбутньої діяльності). Другий етап відображає формування уявлень про об'єкт діяльності на основі навчання дітей із порушеннями зору способів, прийомів і порядку перцептивних дій. Третій етап передбачає засвоєння учнями нового матеріалу на основі навчання їх способів і прийомів розумової діяльності. Четвертий етап передбачає отримання відомостей про якість засвоєння дітьми з порушеннями зору знань і навчально-пізнавальних дій шляхом активізації і відтворювальної діяльності. П'ятий етап – заповнення прогалін у засвоєнному учнями навчальному матеріалі, систематизація нових знань [3].

Окрім навчальних предметів інваріантної частини навчального плану, корекційну роботу варто реалізовувати і під час різних виховних заходів. Ця робота має бути в основному спрямована на корекцію вторинних відхилень у формуванні особистості. Зокрема, С. П. Синьова та С. В. Федоренко відзначають, що корекції у процесі виховання дітей із порушеннями зору підлягають: негативні прояви поведінки, зумовлені малим досвідом спілкування та неусвідомленістю власних учинків через неможливість візуального встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями в навколишньому житті; якості особистості (егоцентризм, відстороненість від оточення, негативізм, акцентуації тощо, складники спрямованості особистості,

як-от відхилення у потребах та інтересах, мотивах, життєвих планах та цілях, неадекватність самооцінки, настанови на інвалідність, порушення афективної та вольової сфер, негативні психічні стани; фізичний розвиток [12, с. 194–195].

Визначення змісту освіти учнів із порушеннями зору у спеціальних і інклюзивних закладах здійснюється відповідно до наказів МОН України (№ 814 від 26 липня 2018 р. та № 627 від 12 червня 2018 р.) та визначається типовими освітніми програми початкової освіти та загальної середньої освіти II ступеня для дітей з особливими освітніми потребами. Саме в освітніх програмах визначені й основні завдання корекційно-розвивальної роботи з учнями, які мають порушення зору, та відповідні корекційні заняття (варіативна складова частина типового навчального плану), а також кількість відведених годин на тиждень: соціально-побутове орієнтування; розвиток мовлення; корекція розвитку; просторове орієнтування; лікувальна фізкультура (або ритміка). Тип необхідних учням із порушеннями зору корекційних занять визначається індивідуально для кожної конкретної дитини фахівцями (консультантами) інклюзивно-ресурсних центрів під час комплексного обстеження. Необхідні учням корекційні заняття та кількість відведених на них годин прописуються у висновку інклюзивно-ресурсного центру. Кількість годин, що відведені на корекційно-розвиткові заняття, не враховується під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.

Корекційно-розвиткові заняття проводяться фахівцями (із числа працівників закладу освіти та/або додатково залученими фахівцями), з якими заклад освіти або відповідний орган управління у сфері освіти укладають цивільно-правові договори. Умови оплати праці за проведення (надання) корекційно-розвиткових занять (послуг) та перелік фахівців, які можуть їх проводити (надавати) у закладах освіти, визначено Порядком та умовами надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88.

Висновки. Отже, корекційно-педагогічна робота з учнями, які мають різні порушення зору, має спрямовуватись на ефективне використання збережених систем та функцій, здатних взяти на себе компенсаторно-корекційне навантаження, цілеспрямований розвиток психічних процесів, які зумовлюють рівень опанування знань, умінь, навичок та відповідну освіченість дитини, її успішну інтеграцію в суспільство. Проаналізовані наукові праці із проблеми дослідження показали, що в основному вони стосувалися організації та проведення корекційної роботи з дітьми, які відвідують спеціальні заклади освіти для дітей із порушеннями зору. Наше подальше дослідження спрямоване на визначення організаційно-педагогічних умов надання корекційної допомоги учням із порушеннями зору в умовах інклюзивного навчання.

Використана література:

1. Гребенюк Т. М., Сасіна І. О., Тімакова Ю. В. Медико-педагогічна корекція зорового сприймання в дошкільників з вадами зору : навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. 147 с.
2. Гребенюк Т. М., Серпутько Г. П. Спеціальна методика сенсорного виховання дітей з порушеннями зору : навчальний посібник. Київ : Кафедра, 2019. 207 с.
3. Земцова М. И. Пути компенсации слепоты в процессе познавательной и трудовой деятельности. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1956. 419 с.
4. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору : монографія / Ю. О. Войтюк та ін. ; за ред. Є. П. Синьової, С. О. Рикова. Київ : Кафедра, 2018. 316 с.
5. Коррекционная работа с учащимися начальных классов школ для слепых детей / под ред. Л. И. Солнцевой. Москва, 1990. 129 с.
6. Моргулис И. С. Организация коррекционно-воспитательного процесса в школе слепых. Киев : Украинское общество слепых, 1991. 327 с.
7. Паламар О. М. Спеціальна методика математики з основами психології навчання дітей з порушеннями зору : навчальний посібник. Київ : Кафедра, 2017. 131 с.
8. Плаксина Л. И. Теоретические основы коррекционной работы в детском саду для детей с нарушениями зрения. Москва : Город, 1998. 262 с.
9. Сасіна І. О. Особистісно-діяльнісний підхід до розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору. *Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки* : збірник наукових праць. Київ : НПУ, 2011. Вип. 4 (12). С. 345–352.
10. Свиридюк Т. П. Коррекционно-воспитательная работа со слабовидящими детьми дошкольного возраста. Киев, 1981. 74 с.
11. Синьова Є. П. Особливості розвитку і виховання особистості при глибоких порушеннях зору : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 442 с.
12. Синьова Є. П., Федоренко С. В. Тифлопедагогіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 325 с.

References:

1. Grebeniuk T. M., Sasina I. O., Timakova Yu. V. (2005). Medyko-pedahohichna korektsiia zorovoho sprymannia u doshkilnykiv z vadamy zoru: navchalnyi posibnyk [Medical and pedagogical correction of visual perception in preschoolers with visual impairments: Tutorial]. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. 147 s. [in Ukrainian].
2. Grebeniuk T. M., Serputko H. P. (2019). Spetsialna metodyka sensorneho vykhovannia ditei z porushenniamy zoru: navchalnyi posibnyk [A special method of sensory education of children with visual impairments: Tutorial]. Kyiv : Kafedra. 207 s. [in Ukrainian].
3. Zemtsova M. I. (1956). Puti kompensatsii slepoty v protsesse poznavatelnoy i trudovoy deyatelnosti [Ways to compensate for blindness in the process of cognitive and labor activities]. Moskva : Izd-vo APN RSFSR. 419 s. [in Russian].

4. Voitiuk Yu. O., et al. (2018). Inkluzivne navchannia ditei z porushenniamy zoru: monohrafiia [Inclusive education for children with visual impairments : Monograph] / Yu.O. Voitiuk ta in. ; za red. Ye. P. Synovoi, S. O. Rykova. Kyiv : Kafedra, 2018. 316 s. [in Ukrainian].
5. Solntsev L. I. (1990). Korrektsionnaya rabota s uchashchimisya nachalnykh klassov shkol dlya slepykh detey [Correctional work with participants in primary school classes for blind children] / pod red. Solntsev. Moskva. 129 s. [in Russian].
6. Morgulis I. S. (1991). Organizatsiya korrektsionno-vospitatelnogo protsessa v shkole slepykh [Organization of the correctional and educational process in the school for the blind]. Kiyiv : Ukrainskoe Obschestvo Slepnykh. 327 s. [in Russian].
7. Palamar O. M. (2017). Spetsialna metodyka matematyky z osnovamy psykholohii navchannia ditei z porushenniamy zoru: navchalnyi posibnyk [Special methods of mathematics with the basics of psychology of teaching children with visual impairments: Tutorial]. Kyiv : Kafedra. 131 s. [in Ukrainian].
8. Plaksyna L. Y. (1998). Teoretycheskiye osnovy korrektsyonnoi raboty v detskom sadu dlia detei s narushenyami zreniya [Teoretical bases of correctional work in a preschool for children with visual impairments]. Moskva : Horod. 262 s. [in Russian].
9. Sasina I. O. (2011). Osobystisno-dialnisnyi pidkhid do rozvytku uvahy u ditei starshoho doshkilnogo viku z porushenniamy zoru [Personality-activity approach to the development of attention in older preschool children with visual impairments]. *Sotsialno-psykholohichni problemy tyflopedahohiky : zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv : NPU. Vyp. 4 (12). S. 345–352 [in Ukrainian].
10. Sviridyuk T. P. (1981). Korrektsionno-vospitatelnaya rabota so slabovidyaschimi detmi doshkolnogo vozrasta [Correctional and educational work with visually impaired preschool children]. Kiyiv. 74 s. [in Ukrainian].
11. Synova Ye. P. (2012). Osoblyvosti rozvytku i vykhovannia osobystosti pry hlybokykh porushenniakh zoru : monohrafiia [Features of development and education of the person at deep visual disturbances : Monograph]. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. 442 s. [in Ukrainian].
12. Synova Ye. P., Fedorenko S. V. (2009). Tyflopedahohika : pidruchnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv [Typhlopedagogy : The textbook for university students]. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova. 325 s. [in Ukrainian].

Melnyk V. I., Grebeniuk T. M. Corrective orientation of the educational process for children with visual impairments

The article presents an analysis of scientific researches in psychology and pedagogy for blind and visually impaired concerning the issues of intervention orientation of learning process in special and inclusive education schools for children with visual impairments. We have identified basic researches on intervention and visual impairment compensation. We have determined intervention principles (differentiated approach, principle of a teacher-child unity, combined impact of teaching and therapy); the authors emphasize that implementation of intervention principle of combined impact of teaching and therapy in inclusive education schools is unobtainable due to lack of essential facilities and resources, relevant personnel, and it is not provided by the Concept of Inclusive Education. The authors draw attention to the fact that at the current stage two major directions in solution to the problem of intervention to support pupils with visual impairments are developed in pedagogy for blind and visually impaired: intervention influence is realized directly in the process of teaching general educational subjects and during intervention lessons incorporated into practices of special and inclusive education schools (spatial orientation, language immersion, development intervention, social guidance, remedial gymnastics, eurhythmics). The article defines the main tasks of intervention during basic general education lessons: the Ukrainian Language, Mathematics, Environmental Studies. Moreover, the authors underline the fact that during basic general education lessons intervention can be aimed at three directions: mental health development intervention, physical fitness intervention and intervention on visual functions. We have analyzed typical primary education and general secondary education (Level II) programs for children with special educational needs and identified their intervention component. We have made conclusions that intervention and pedagogical work with children with various visual impairments should be aimed at efficient use of maintained systems and functions capable of undertaking compensation and intervention load, targeted capacity-building of mental processes responsible for stages of mastering knowledge, skills and respective educational level of children, their successful integration into society.

Key words: *pupils with visual impairments, intervention, compensation, intervention education, intervention principles, intervention of sensory perception, intervention lessons, special schools, inclusive education.*